

SZÁNTÓ T. GÁBOR

Shylock hazamegy*

(Velence, utca, Shylock vánszorog. Időnként megáll, dühöng, öklét rázza.)

Nem jól vagyok. Haza, csak érnék már haza. Antonio! A pénzem! A pénzem és a lányom! Hogy voltak képesek, s mi jöhet ezután? Miért is adtam kölcsön a háromezer dukátot? Miért akartam békét, miért kellett hinnem benne? Nem fizetett végül, határidőre nem. Joggal követeltem jussom: egy font húst testéből. Nem többet, csak annyit, mi szerződésünkben állt, ha nem fizet. Shylocknak a szív kell. Ezt suttogták a palota folyosóin, mikor végighaladtam sorfaluk között, s utóbb ezt ordította lenn a csőcselék a téren, szemközt a dózse ablakával, mint ki jelre vár. Fojtogat bennünket a gettó, harsogott a refrén mindenünnen. S köptek utánam, megtépték szakállam, kaftánom szaggatták, kalapom lesodorták, bár én azt követeltem csak, mi jár.

Antonio kezességet vállalt, s rajtavesztett. S míg addig mind a kölcsönért könyörgött, vagy gúnyolt épp, ha kedve tellett benne, most szép szóval ígértek tízszerannyit. S a bíró, ki ítelt, nem Dániel, de Hámán. Gonosz, ravasz, kegyetlen, hogy facsarta a szót! A szerződés megáll, szavalta fennen, a kezes nem fizetett, ezért megillet a font hús, kikötött zálogom. Enyém a font hús, de vér egy csepp se. Szigorúan figyelmeztetett. Így áll a szerződésben: hús, vér nélkül. Kísérteties. Antonio és hívei is meglepődtek. Hogy vághatnám ki így testéből a részem? Elképedtem agyafúrt ravaszságán. Fontolgattam, mit jelent szava: színjáték, csapda, elfogult ítélet. Nem kellett már a zálog. Adjátok hát a tőkém, mondtam, ne többet, csak mi jár.

Gúnyossá vált szava: A szád, a szád, csak az jár. Egy lépést se, zsidó! Szabadon szerződted, és végül visszakaptad volna pénzed. Adósodért barátai helytálltak. Ígértek váltságdíjat hamarabb, de elvakult, mély gyűlöletedben neked a szíve kellett, semmi más. Nem te követelsz, de tőled követelnek, nem te vádolsz már, a vádlott most te vagy. Mert itt egy másik passzus, mely esetünkre

* Az Országos Rabbiképző Intézet könyvtárából került elő a fenti szöveg töredékes, helyenként jegyzetszerű eredetije, melyet egy elrongyolódott, papírkötésű, jiddis nyelvű Shakespeare-kötet lapaljára és borítóira írtak, ugyancsak jiddisül, mára alig olvasható ceruzairással. A könyv (*Shailok oder der koyfman fun venedik. Ibersetzung fun Y Borshover. New York, Hebrew Publishing House, 1899*) eredetileg a varsói Jiddis Írók Könyvtára pecsétjét viseli. Az utolsó lapon, a textus végén a héber naptár szerinti dátum áll: Varsó, 5703 ádar. A polgári időszámítás szerint a kézirat 1943 márciusában keletkezett. Néhány héttel a gettófelkelés előtt.

Itt szeretnék köszönetet mondani Balogh Zsuzsának, aki a fordítás révén nyújtott munkámhoz nélkülözhetetlen segítségét.

áll. Az idegen, ki velencei életére tör, akár közvetve csak, az meglakol. Nem jár zálogod, s tetted kísérletéért vagyonoddal felelsz. Életedről majd a dózse dönt.

Fel sem ocsúdtam még, ők térdre nyomtak. Antonio ha közbe nem lép, tán ott koncolnak fel helyben s azonnal. A dózse intett, s ő beszélhetett. *(Gúnyosan deklamál)* Ha rajtam áll, hagyjuk meg életét. Tarthassa meg vagyona felét, s én megelégszem, ha csak kezelésre kapom a másikat, melyet majd annak adok át, ki megszöktette lányát a minap. Majd fordított a szón, és feltételt szabott. Legyen keresztény, nyomban térjen át, és adja írásba, hogy vagyonát, halála után lánya s az az ember kapja, ki megszöktette az ifjú hajadont. Az aljas! Legyek keresztény én, és vagyonom a gójra hagyjam, ki lányomat elszédítette? S még elvárták, jóságát megköszönjem, hogy elvonszolhatom nyomorult testemet a gúnyolódók sorfala között, s ígérettel kellett megfogadnom, elmegyek velük, ha jönnek értem, hogy víz alá lenyomják ősz fejem. Míly keresztényi is a keresztény! Tapsoltak, éljeneztek. Honnan került a palotaudvarra annyi nép? S míg sorfaluk között az utcán is löködtek, mocskos szitkaik csak úgy fröcsögtek rám. Futnom kellett végül, szégyenszemre futnom, míg elértem fulladozva a gettó kapujáig. Kezem, lábam remeg, kulcsom alig találok. *(Házához érve ajtót nyit, belép, bezárkózik, az ablakok spalettáit behúzza. Gyertyát gyújt.)* Szédülök, ledőlök, szükségem van pár percre. Csönd van, sötét, üres és néma most e ház. *(Lefekszik, majd felül.)*

Megbocsátó, irgalmas, engedékeny. Számon kérték rajtam, miért nem vagyok? S hogy bosszút esküdtem, hányták szememre, ezért ragaszkodom kikötött jogomhoz oly vadul. Bosszút! Na és? Ilyen vagyok. Miattuk, köztük lettem én konok, gonosz, kegyetlen s bosszúálló. Nem vagyok már különb, csak különböző. Miért is várja el Velence, hogy jobb legyek? Megtartom a törvényt, s betartom a város jogát, hol éppen élek. Adómból gyarapszik a dózse kincsestára. Szükségük van ránk és hitelünkre, s gyűlölnék minket e szükségükért. Szükségük van ránk, ám azt akarják, szabadulnánk meg végre mindattól, mi azzá tesz bennünket, amik s akik vagyunk, s legyünk olyanok, mint ők. Simaábrázatú tükörképre vágynak, melytől nem kell épp nekik különbözniök, s tán olykor szégyellniök, mit az üveg leleplezőn mutat. A „megváltott” világ szemében szálkák komor tanúi a megváltatlanságnak. Mind ott álltunk Szinájnál. Emlékeztetünk míg élünk, míg írmagunk marad, hogy a szövetség áll, s megerősítettik mindahányszor nemzedék áll nemzedék helyébe. Tanúi vagyunk, vissza nem vonatott, helyébe új nem köttetett soha. Hamiskép leleplezéstől rettegő festője gyűlölheti így az eredetit s annak alkotóját. Másrészt nem féli, s nem szereti az, ki nem fogadja el csapásait is, és bálványokkal hitegetvén magát, azoknak hódol. S legyek keresztény én?

Gonosz, kárálták felém mindenünnen, a palotából kifelé jövet, idegenek, kiket még sose láttam. Gonosz, kegyetlen, bosszúálló! De gonoszság-e a szerző-

dést betűje szerint betartanom? Valóban kegyetlen, ki egyszer törlesztene csak százszor száz megaláztatásért? Az volnék, mert egyszer, csupán egyetlen egyszer érezni kívántam, hogy remeg kezemben meleg húsa? Hányszor kellett nekem, borzongva félelemtől, osonnom alkonyattájt haza a Rialtóról, hogy naplemente előtt a gettóba visszaérjek, s ne állja el utam a részeg pórnép, ha bortól ittasulva hangosan, kocsmá elé kitódul, s mert kaftánt lát, a nyála gyűlik, s keze nyomban ökölbe szorul. Bár feledni tudtam volna minden gúnycacajt!

Én végül valóban Antonio húsára vágytam, mert bár ő csak sértő szavával adta tudtomra, mit gondol felőlem, ám ha ő nincs, szintűgy a többi velencei úr, ki olykor nyíltan, olykor leplezetten uszította ránk a csőcseléket, nem bátorodik fel soha úgy e horda, hogy nap nap után tőlük félni kelljen. S ő tudta, mit tesz, nem úgy, mint a söpredék, mely akár vörös lepelre feldühödő állat, fújtat, prüszköl, hörög, ha meglát egy zsidót.

Bosszúra vágytam. Kapóra jött a kölcsönkérelem. Háromezer dukátért másként testéből egy font húst ki nem kötöttem volna. Ki lenne oly bolond emberhúst követelni aranyért cserébe? Kutyának vetendő hús, haszontalan haszon. Gyűlöltem őt. Gyalázott, gyalázta népem, rontotta üzletem, uzsorának keresztelte hasznom, és végül megrabolt. Forrt bennem: mi mindent tehetnék vele, ha kezemre juttatná őt a sors. Bár tudtam, ölni bűn, hiába szerződésünk, vállaltam volna végül mégis tettem szörnyű súlyát. Én nem vagyok „keresztény”, nem vagyok „megbocsátó”. Bűnöm se volt azonban, mit a kereszténynek kellett volna elnéznie nekem. Miért vártak hát tőlem belátást, irgalmat, megértő engedékenységet, kiknek részéről e kegyelem nem ért soha. Miért kérték számon rajtam azt, miben közülük senki, soha nem részeltetett.

A pénzt, az ékszert, s az egyetlen, mi volt még, húst húsomból, vért véreből elrabolták. Egyedül maradtam e szellemjárta házban. Nevetve csúfolódott rajtam mind, a gettófalán túl, ki hírét vette. Antonio barátai voltak, Velence aranyifjai, kik sűrűn ögyelegtek erre az utóbbi időben. Odalett pénz s arany, fizessen hát hússal és vérrel, ki azzal tartozik. Jussom kívántam csak, jogosan azt, mi jár. Gyűlöltem, mert gyűlöletben éltem, mióta csak az eszemet tudom.

Tisztában voltam azzal, fejemre szállhat kiontott vére minden egyes cseppje, de az alkalmat elszalasztani nem akartam semmiképpen. Nem kellett volna végül pénze, csak a zálog. Bosszút akartam állni mindenért. Ki nem volt még helyünkben, mit se tudhat arról, hogy él, hogy érez, kit oly sok nemzedéken át csak gúnycacaj, ütleg és pajeszrángatás kísér, irigység s mégis lenézés bélyegez. Az alkalmat, mi felkínálkozott, nem hagytam volna ki, ha jog s igazság nem csupán a velenceit illetné meg itt. Porhintés csak, hogy jóhíre érdekében, Velence tiszteli és óvja az idegen jogát. Kínálhattak volna százannyi dukátot, mint visszajárt volna a kölcsönömből, ha tartozásáért cserébe szerződésbe

foglalt jogommal élhetek. Nem pénzt akartam. A bosszú éltetett, hogy megtoroljam mind a szégyent, a gettófalat, a sárga foltot és a süveget, elcsábított lányom, űzött életünk. *(Mellére bukó fejjel ül, mint aki elaludt. Fújtat, erőt gyűjt.)*

Életem lett a pénz. Mert ez jutott, pénzen megváltott élet. Ki gyűlölt is, hajbókolt énelöttem. Látni vágytam újra s újra arcukat, a vértelen sápadt tekintetet, mely kér, könyörög kétségbeesetten. Nagy úr a pénz, a nagyuraknál is nagyobb. Szavára megjuhászodik minden kevély, és rajta élet vásárolható. A mifajtánk meg jósorában is szorong, hisz volt már rosszabb, ezért úgy lehet még, és bár hiszi, hogy imáival sürgetheti a jót, mégis bölcsen teszi, ha aranyai-val hál. Ki tudja, mire ébred?

Hazám nem volt soha, a várost sem engedték szeretnem, hol éppen éltem. Otthonom volt. Nincs már. Laktam, hol volt megélhetésem, hol pénzemet kamatra legjobban kihelyezhettem, s hol kéményem füstje legkevésbé facsarta mások felettébb kényes orrát. Hazám a pénzem, éjszakáim nyugalma vásárolhattam meg haza helyett, vagy Szentegyletünkötől a végső nyughelyet, melyben sorsom szerint mégsem lesz részem. *(Hirtelen elhallgat. Feláll, sutto.)*

Mi ez? Ki az? Itt volnának máris? De hisz csak most... Vagy csupán képzelődöm? *(Ismét elhallgat, figyel.)* Nagy ég, ez ő! Nem lehet más, csak ő! *(Az ajtóhoz lép, a deszkákra tapasztja fülét, hallgatózik, leselkedik a réseken át, utóbb, mint akinek nehezére esik mozdulni, nekitámaszkodik, majd ellöki magát a deszkáktól, s az ágy felé botorkál.)*

Talán csak ébren álmodom. Kint lassan virrad, s egy percre sem hűnytam le még szemem. Hallottam hangját, ha nem is láttam őt. Eljött és sírt, kopogtatott az ajtón. Apám, apám, suttogetta át a deszkán. Szólongatott, hogy ereszszem be végre, fontos hírt hozott, hát segítek, hogy segíthessen ő is. Azonnal induljak el vele. Hogy ő segítsen rajtam, nahiszen! Talán a büntudat vezette őt ilyen hamar haza. Úvöltő tömegből is felismerném e hangot. Akárha anyját hallanám. *(Az ágynál megáll, hirtelen megfordul. Öklét rázza.)*

Holtan feküdne inkább, mintsem meggyalázzák, s idegennek szülje átkos fattyait! Bár holtan feküdne lábam előtt, nyakán s fülében anyja ékszereivel! Bár ravatalon látnám együtt dukátjaimmal! Tubalnak sírtam, aki hírét hozta, hogy itt meg ott látták a lányt, kinek nevét én számra többé soha nem veszem. Nincs is lányom, csak volt. Halott, elveszett. Megszaggattam érte ingemet.

De bűnös az is, ki megtevesztve bűnbe vitte őt, amikor eljött az az éji óra, ki mézes szép szavának mákonyával fülét süketé tette minden józan szóra. Szerencsétlen bolond, kinek hazudtak számítón, hidegen. Tán velenceinek tudná már önmagát, s tán kereszténynek is, mignem egy napon férje vágja majd arcába: idegen. Sótlan lesz a leves, vagy éppen sós a hús, vagy lomha lesz, vagy éppen túl serény. Szórja akár a pénzt, vagy verje a fogához, legyen kihívó, legyen éke az erény, legyen hűvös, eméssze szenvedély, egyremegy, mit tesz, ha kövér, ha sovány, ha sír, ha mosolyog, az lesz a baj, mi épp rásüthető.

Mert egy kérdés dobol akkorra már csupán ura fejében: mit keres még mindig otthonában e nő?

Először csak halkán érinti meg a férfilelket, számára is szokatlanul az érzés, egy-egy elejtett baráti megjegyzés nyomán, s csak lassan érlelődik benne terhes, kínos kétség, mígnem egy alkalommal, házában, fényes lakomán, az addig csupán titkon, leplezetten fortyogó gúny, lenézés, kíváncsiság kifut, perzsel, lekozmal. Amíg a lelkes, ifjú asszony az asztaltól felállva a konyhába siet, a készülő fogást, hogy vigyázza, s lelkét kitenné ő az úri társaság előtt, hogy büszke lehessen rá hitvese, kerekedik otromba móka. Urát ugratják jó családból származók, felfedezvén viselkedésén, mi több, az arcán, hogy nem csupán a hálójába vonta, de törzséhez is hasonlatossá tette Sára, Rivka, Ráchel s Lea utóda. *(Tenyerébe temeti arcát, leroskad.)*

Lea, ó Istenem! Lea! Maradt volna legalább a lány, ha már Lea, én jó Leám esztendőkkel ezelőtt megözvegyülten itthagytott. Míg élt, nem érdekelt, rólam ki mit fecseg. S hogy akkor is akadt, ki gyűlölt? Mit se számított. Velem volt, most meg magam vagyok. A házba érven, hogyha bezárult mögöttünk az ajtó, akárha nem is lett volna Rialtó, kívülrekedt a baj, hangos, mocskos Vellence. Emlékszem, itt bent mindig meleg, halk neszezés, kemence, akárha mindig szombat, és sülné a kalács, a pénz, a munka várhat, az otthon nyugalma bensőmben szétaradt. Megfizettem volna bármi árat, mikor a gyermekágyból felkelni nem tudott. Így ő ma nincsen. *(Rázza a hangtalan zokogás.)* Két nap alatt Isten elvette egyetlen igazi kincsem. Úgy hiányzik ma is, mint akkor. Mellemben üresség sajog. Az emlékezés ha elragad, mint ki mélység szélén áll és beleszédül, úgy vagyok. Mindenről eszembe jut: lehet az nyári nap az égen, vagy téli éjszakán a csillagok.

Ha nem lett volna ott az apró gyermek, sírva bölcsőjében, mint ki tudja már, kit elveszített, az pótolhatatlan, fájdalmam a legszörnyűbb bűnbe visz. Megmaradtam mégis, felnevelni őt. Az egyetlen, mi ok volt s cél is egyben. Én asszonyt mást megismerni nem vágytam, háltam inkább egyedül, hideg ágyban, mert mindegy volt, így élek-e, vagy mással lesz dolgom, kivel úgyse lesz mód soha Leámat pótolnom.

Hibás vagyok, mert anyja helyett anyja nem lehettem. Hibás, mert új asszonyt, ki Lea gyermekének is gondját viselte volna, látni sem akartam. Lea helyébe mást, hogy itt éljen velünk? Ez képtelenség. Tudtam akkor is, hogy szükség lenne rá, csak hogy nem bírtam volna elviselni, miről tudtam, hogy úgy kell lennie. Nem vitt rá a lélek. Magam neveltem fel. Am anyja arcát s lelkét, bocsássa meg, ki tudja, nem leltem meg soha, arcában, lelkében hiába is kerestem.

De megszökni, s meglopni apját? Sejtelmem se volt, hogy képes erre. Nem voltam hozzá oly rossz semmiképp. Nem volt boldog? Én se voltam az. Örök gyász ült a házon. Hiába gyűlt vagyton, hiába pénz és ékszer, ha mégis minden

arról szólt csupán, mi nincs. Hogy nem volt boldog? Lehetett volna még. De anyjában én az egyetlen vesztettem el, ki valaha is otthont adott nekem.

S a gyűrűt, jó Leám kezéről, mely vékony, kecses ujját egykor körbevonta, s szent kötelékünk örök emléke volt, az anyja emlékéhez hűtlen lány, mikor ültő helyében nyolcvan dukátot költött Genovában egyetlen éjszaka, e gyűrűt, Lea gyűrűjét, szerelmünk zálogát egy majomért odaadta. Egy majmot érte, egy majmot! Ez volt a türkizem, Leától kaptam vőlegény koromban: egy egész őserdőnyi majomért sem adtam volna. Nem anyja lánya ez, ha képes erre, sírtam Tubalnak, e régi jóbarátnak aznap este zsinagógánk sötét udvarában, tenyerembe rejtve könnyeim. Egy majomért, zokogtam, majd dühöngtem, egy majomért. És persze híre ment, s ki hallotta, mi történt, nem értett belőle semmi mást, csak hogy az uzsorás kevesli azt az árat, mit szökött lánya alkudott ki drága ékszeréért.

Egy majom. S persze előbb-utóbb ennek is nyoma vész, mert férjének italra, nőre, kártyára kell a pénz. S ha emlegetni merné a balga lány, egy szava se lehet, máris letorkollják, s kiérdemli könnyen a zsgori, zsidó cafka nevet. *(Felegyenesedik.)*

Antonio bűne volt ez is, és cimboráié. Hisz ő a szentjük, mind az ő barátja. Aljas szándékkal forralt bosszú volt, mihez cinkosul lányom elszegődött. Bassanio, a gaz, adósom, kiért Antonio kezességet vállalt, elcsalt, hogy nála vacsoráljak. Minden fogást hamis mosoly kísért, álszent sajnálkozás, hogy nem fogyaszthatok, s csak késő éjjel, az étkezés végéhez érve, korgó gyomorral fogadhattam el a felkínált gyümölcsöt. Tudom ma már, nem másért hívott, mint hogy megalázzon. Beszéljek csak, mondta, önmagamról. Oly keveset tudunk mi rólatok, zsidó. Megtévesztett e kíváncsisággal. Végre-alahára emberszámba vesznek. Remélni kezdtem, ha barátja ily szíves, viszonyunk tán Antonival is megenyhül. Tisztelettel kérdezett, hát elhittem, őszintén érdeklődik.

Áradt a szó belőlem, míg a szolga, szolgálám ki volt korábban, de tőlem elszegődött, s ki addig csak járkált ki-be tálakkal sürgölődve, urához nem hajolt, s fülébe sűgött. Shylock, ugye most megbocsátasz? Te ne tudnád, hogy mindig első az üzlet?, állt fel Bassanio, jelezve, hogy vendégeskedésem ezzel véget ért. Éjfél volt. Miféle fontos üzlet szólíthatja el ilyenkor?, furdalt kíváncsiságom, de tisztelettudóan megköszöntem, hogy ott lehettem nála aznap este. A szolga kísért a ház kapujáig, szolgálám, ki elhagyott, s tőlem illendően ott elbúcsúzott.

Megenyhülten ballagtam haza, zsebemben Bassanio levelével, ha jön az őrjárat, ne essék bántódásom, s kész lettem volna rá, hogy zálogomról, ha törvény szerint járna is netán, lemondjak. Alig hittem szememnek, látván kifosztott házam. Fellármáztam a gettót, s akadt egy szemtanú. Ő minden kétséget kizárva állította, kik ólálkodtak ott, a ház körül. Ők voltak, nem vitás, az ő kompániája. Antonio is be volt avatva, ha nem pont ő tervelte ki a színpalak mögött, hogyan s miképp legyen.

Míg én kebelbarátja otthonában jártam, a suhancok házamnál gyülekeztek, hogy falának támasztva hosszú létrát, a lány az ékszerekkel és a pénzzel ott lemásson. Bassanio ezért tartott magánál. Tiszte az volt, húzza az időt. *(Fel-alá járkal.)*

Akkor pecsételődött meg elhatározásom. Tudtam, törvényes úton nem szolgáltatja vissza egyetlen bíró sem, mit aznap éjjel házamból elraboltak. Hát így, s ezért egy remény éltetett, hogy hajói odavesznek, s adósom marad egy font hússal testéből. És segített a sors. Nem is sokára érkezett a hír, s bár tudtam, fajtám megtűrt, gúnyolt, utált, de hittem addig, Velence jogát egyenlően mérik, s nem származás szerint. Tévedtem, szintúgy, mint minden őszám, ki hitte: élhetünk közöttük, legyen bár részünk sandaság, lenézés; ki hitte: jogunk van ott élni, hol éppen kedvünk tartja, és élhetünk jogainkkal, mert ha igazunk van, hát igazunk lehet.

Becsaptak a gójok. Se egy font hús, se háromezer dukát, s bármikor rámtörhetik az ajtót, hogy végrehajtók hordják innen el mindazt, mi összegyűlt és megmaradt egy élet munkája nyomán. De még ez sem elég. A lelkekre is fenik a foguk. Ám abból már nem esznek, Istenemre, nem!

Keresztvíz alá kéne tartanom tisztességben megőszült, vén fejem. S Antonio vagyonom felét visszaadná. Mily nagyvonalú, jó keresztapám! Javaslatára kegyelemben részesítenek, csupán, hogy megalázzanak. Adósom foszt ki így, de szavam sem lehet, hisz élni hagynak, élni, hogy vigadhassanak pondrosimává borotvált arcomon, a porba hulló halántéktincseken. Megbélyegzettként éltem eddig is, a gettókapu ránkzárult estről-estre. Élhetnék ezentúl kívül, de magányosan: mindenhonnan egyaránt kirekesztve. Se nem zsidó, s persze nem is keresztény, hisz pár csepp víztől nincs itt Dávid sarja. S ki sürgetné, vagy tán idehazudná, csak késlelteti, hiába akarja itt látni azt, ki mint az árnyék, ha kergetik, mintha semmivé válnék.

Nem vágytam rá, hogy ismerjék nevem, s hogy nevémből szitokszó legyen, még kevésbé óhajtottam volna. Hallottam már mint messzehangzó gúnyos jelzőt, a piacon, hol árusok vágták egymás fejéhez, kiket még sose láttam. Alig két napja raboltak ki akkor. S így, árván és özvegyen, immár gyermektelen, gyűlölve, szolgámtól megtagadva, legyek végtére hűtlen, részem az eljövendő világban odahagyjam, hogy népem fiai is, elfordítván fejüket a Rialtón, jöttöm látván kiköpienek? Legyek zsinagógánkban csámcsogó pletyka tárgya, kinek nevét persze ott az utalattól nem venné szájára egyetlen volt szomszédja sem? Legyek hűtlen én, ki nem mulasztottam el soha időben érkezni kora reggel, fejemre és karomra illeszteni imaszíjaim; ki ellenére nem tettem még egy parancsolatnak, s ki ha véletlen vétettem is, a bűntudat gyötört? Hogy lennék hűtlen én, ki nem kérdeztem még soha, mivégre sújt, ha bennünket jelölt s választott ki magának?

Kemény voltam s konok, igaz. S lelkem is zenétlen legbelül, ám szellemem nem tompa, mint az éj, habár érzelmem komor és sötét. Kit szerettem, ma mind csupán kísértet. Árnyék vagyok magam is, gomolygó sejtés, ki nem kívánta ezt az árnyvilágot, s kinek ha lett volna más útja, bizonynal arra indul.

Kit nem szeretnek, két dolgot tehet: vagy magában keresi folyton hibáját, s közben mivoltát sem szeretheti, vagy öntömjénezőn elhárít minden érvet, ami nem mellette, de ellenére szól. Gyűlölt fajunk kényszerű jussa lett e gyűlölt pálya. Miként a pénz. Ha élni akarunk, útjáról letérni nem szabad. Jól tudtam én, a pénz, a pénz, csak az a biztos. Ha másra nincs is mód, ezen lemerheted, mit érsz, hisz mások úgyse mérik értékén, ki vagy. Magától nem hagy el, csak elrabolhatják erőszakkal, mint hited s életed. Ha hű vagy hozzá s törvényeihez, megmaradsz annak, mi vagy, s bár boldog ettől magától nem leszel, ez sem kevés. S egyszer úgyis ki kell derülnön: annyi igazság csak szorult e világba, hogy a hű jussát végül a hűtlen el nem érdemli. *(Az ajtó felé indul, figyel, hallgatózik. Távoli morajra lesz figyelmes. Zavarodott tekintettel fordul vissza, mint aki nem tudja, valóban hallja-e a zajokat, vagy csak hallucinál.)*

Piacra, most? Korán van még e hangzavarhoz, hisz fel se kelt a nap. Mi más lehet, mitől e zsvaj? *(Az ablakhoz lép, résnyire nyitja a spalettákat, kinéz, majd visszarántja, s újból bezárja őket.)* Értem jönnek? Hiába. Azt ugyan már nem. Semmi nem lesz ebből az övék, arra mérget vehet Antonio! Mérget! *(Egy szekérenyhez támoanyag. Kapkodva húzza ki fiókjait, kutat bennük, végül üvegcsét vesz elő, benne fehér porral. Egy pohárba önti tartalmát. Kancsóból vizet tölt hozzá.)*

Lea sírját ápolja majd egy szolgáló. Nem temetnek mellé, az egyetlen, mi fáj. S egy van még, mitől félelem gyötör, hogy lelkem nem lelhet nyugalmat, s az idők végezetéig bolyong, örökké hontalan. Csak úgy lesz, mint itt fenn, ez büntetésem. Am bűnös ha voltam, áldozatból lettem. Szörnyeteg tett szörnyeteggé engem. Nem várom meg, míg ideérnek, kihörpintem addig a mérget. Ki önkezeivel vet véget életének, arra nem vár, mit a többiek remélnek. De hitet tagadva, hamis esküvéssel kereszténnyé lenni éppoly szörnyű bűn. Mit mond a mérleg, hogyha egyik serpenyőjét az élet szentsége nyomja le, míg a másik tálban ott a hű halál? Meghalni inkább állva, mint térden állva élni, Maszada, York példája szerint, vagy hálát rebegve meghajolni, hogy megkímélve pusztá életünket, elégedetten terpeszkedjenek keresztelőlünkön, s mi csak titokban gyakorolhassuk eztán hitünket, bezárt ajtók mögött, remélve, hogy éppúgy túléljük ezt, miként Egyiptomot, s bár késlekedik, s talán mi meg sem érjük, de egyszer biztos felharsan a sófár, és véget ér száműzetésünk.

Tudtam mindig is, van kérdés, mit csak a végén tehetünk fel, s a végső kérdésekre persze nincsen válasz. Ábrahám fiát áldozta volna fel. Nincs semmim már, csupán hitem. Azt őrzöm, ha parancsát megszegem. Hisz a bálványimádástól csak megválthat a vég, akár az önkező is.

Én hallom őket. Itt járnak már, egészen a közelben. Betörnek minden házba. Sivít az asszonynép álmából felriasztván, s üvölt, miként kiéhezett vad, a ráuszult csőcselék. Időm kevés, most már tenni kell. *(Kiissza a poharat, majd üveget vesz elő, tartalmát szétlocsolja a fal tövében, a bútorokon. Rongyot tép, átitatja azt is az olajjal, a gyertyacsonkról meggyújtja, ledobja, lassan terjednek a lángok. Elszédül, megtántorodik, az ágyra zuhan. Kapkodja a levegőt.)*

Ez volna az? Még nem volt benne részem. Apám mesélt csak róla, mit jelent, ha már a szomszéd házba törnek be, s ott dúlnak, fosztogatnak. Bemázolták szurokkal jóanyám s a többi asszony arcát. Ki tehette, az pincéjébe bújt. *(Libeg, fullad.)* Akadt, kit elhurcoltak az első templomig, s még mielőtt papok kezére adták, úgy hágták meg mind, sorban, akárha állatok, s csak aztán lökték az oltár elé. *(Eszelősen felnevet, majd gyomrához kap. Kínlódik.)* Ide ugyan már hiába jönnek. Semmi nem lesz ebből az övék. Amim maradt, azt magammal viszem. *(Felcsapnak a lángok. Teste görcsbe rándul, felülni próbál, de visszahanyatlik. Félrebeszél.)*

Bezárni mindent... mélyen eltemetni... őrizd... dobd el, ha jönnek... álld el útjukat... nem látod, fél, öleld karodba... légy óvatos velük... hisz azért vad, mert fél... pénzem bánja csak... szemérmes, haját ne lássák... mint megbokrosodott ló sörénye... lakatold be az ajtót... ha hiányzik, se bízz meg benne... hideg van, befúj a szél... nem jól vagyok... hazamennék... Lea... haza... Uram... Shylock a nevem. *(Teste elernyed, feje félrecsuklik.)*

